

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 11. září 2025 ve věci č. 15440/22 – *Suverénní řád Maltézských rytířů – České velkopřevorství proti České republice*

Senát páté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že v řízení o určení vlastnického práva k církevnímu majetku došlo k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, konkrétně práva na konzistentní judikaturu a právní jistotu. Ústavní soud nevysvětlil, proč nenásledoval novou linii judikatury k církevním restitucím a nevyužil mechanismus předložení věci plénu podle § 23 zákona o Ústavním soudu.

I. Skutkové okolnosti

Stížnost podala církevní právnická osoba, organizační jednotka římskokatolické církve, která se žalobou domáhala určení vlastnictví státu k dotčeným zemědělským pozemkům, což byl nutný mezikrok, aby mohla následně usilovat o jejich restituci.

Ohledně nemovitostí byly v roce 1945 vydány konfiskační vyhlášky podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Tyto vyhlášky byly buď později zrušeny nadřízeným správním orgánem, nebo v nich bylo jméno stěžovatele přeškrtnuto. Další konfiskační vyhláška podle téhož dekretu byla vydána až po 25. únoru 1948. V říjnu 1948 Ministerstvo zemědělství rozhodlo o převzetí dotčeného majetku na základě zákona č. 142/1947 Sb. o revizi první pozemkové reformy. Od té doby s majetkem hospodařil stát. Po roce 1991 byl přijat zákon č. 229/1991 Sb., o půdě, zakazující v § 29 (tzv. blokační ustanovení) převod historického církevního majetku z vlastnictví státu do soukromých rukou do doby přijetí zvláštního zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi.

V nultých letech byla zkoumána převoditelnost sporných nemovitostí a katastrální úřad sdělil, že žádné dokumenty v pozemkových knihách ani dřívějších evidencích nenavěšují tomu, že by ke dni 25. února 1948 byly ve vlastnictví církve, náboženské společnosti, řádu či kongregace; následně byly sporné pozemky převedeny do vlastnictví soukromého zemědělce. Po přijetí zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi (ZMVC) podal stěžovatel žalobu, v níž tvrdil, že k převodu došlo v rozporu s tzv. blokačním ustanovením. Okresní soud žalobě vyhověl, krajský soud však rozhodnutí zrušil s odůvodněním, že majetek byl zkonfiskován před únorem 1948, a stěžovatel tak k podání žaloby postrádá aktivní legitimaci. Nejvyšší soud poté dovolání odmítl. Odkázal přitom na ustálené závěry Ústavního soudu a Nejvyššího soudu ohledně okamžiku, k němuž nastávají účinky konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. Zdůraznil, že civilní soudy nemohou přezkoumávat věcnou správnost správních aktů, a vysvětlil, proč ani právní úkony ve prospěch převodu majetku na Třetí říši během okupace či následné řízení podle zákona o revizi první pozemkové reformy nemohou zpochybnit přechod vlastnického práva na stát z důvodu konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb.

Stěžovatel následně podal ústavní stížnost, ve které poukazoval na nové nálezy Ústavního soudu z počátku roku 2021, podle kterých je třeba ve výjimečné situaci, kdy majetek podléhal jak konfiskaci podle Benešových dekretů, tak později i zaboru podle zákona o revizi první pozemkové reformy, zkoumat, zda byla konfiskace podle dekretu skutečně účinně provedena, a v případě pochybností rozhodnout ve prospěch restituenta (nálezy sp. zn. II. ÚS 1920/20 ze dne 25. ledna 2021 a sp. zn. I. ÚS 1975/20 ze dne 23. března 2021). Ústavní soud dne 16. listopadu 2021 ústavní stížnost stěžovatele odmítl jako zjevně neopodstatněnou a odkázal na podrobné odůvodnění Nejvyššího soudu.

Dne 30. listopadu 2021 Ústavní soud v jiné věci téhož stěžovatele (III.ÚS 361/21) ústavní stížnosti vyhověl s tím, že obecné soudy musí posoudit, zda došlo k účinné konfiskaci ještě před rozhodným obdobím, což se v posuzované věci nestalo.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že jeho věc nebyla rozhodnuta v souladu s judikaturou vnitrostátních soudů v podobných věcech a že jeho ústavní stížnost nebyla projednána Ústavním soudem ve správném složení.

Soud úvodem připomněl, že Úmluva neukládá státům povinnost napravit křivdy, které se udály před její ratifikací. Pokud už se ale stát rozhodne tak učinit, musí se tak stát způsobem, který nevyvolává právní nejistotu a pochybnosti. Dále konstatoval, že projednávaná věc odráží vývoj vnitrostátní judikatury Ústavního soudu týkající se výkladu právních účinků konfiskace majetku podle výše zmíněného dekretu. Ta podle § 8 písm. h) ZMVC vylučuje možnost restituce, zatímco konfiskace podle zákona o revizi první pozemkové reformy je podle § 5 písm. a) ZMVC důvodem pro vznik restitučního nároku. Požadavky právní jistoty a ochrany legitimního očekávání veřejnosti nezaručují právo na neměnnost judikatury a vývoj judikatury sám o sobě není v rozporu s řádným výkonem spravedlnosti, neboť nemožnost uplatnit dynamický a flexibilní přístup by mohla bránit reformám či zlepšením (*Episcopo a Bassani proti Itálii*, č. 47284/16 a 84604/17, rozsudek ze dne 19. prosince 2024, § 92–93).

Soud konstatoval, že k vývoji judikatury Ústavního soudu došlo v lednu 2021, tedy několik měsíců před tím, než Nejvyšší soud rozhodoval o dovolání stěžovatele, a více než půl roku před tím, než čtvrtý senát Ústavního soudu rozhodl o jeho ústavní stížnosti. Přestože stěžovatel na nový vývoj judikatury ve své ústavní stížnosti poukazoval, čtvrtý senát Ústavního soudu pouze konstatoval, že není důvod odchýlit se od dosavadní ustálené praxe, podle které je právním základem konfiskace majetku podle dekretu č. 12/1945 Sb. dekret sám, a že tedy ke konfiskaci došlo ke dni jeho účinnosti. Z toho důvodu nepovažoval za nutné zkoumat, zda došlo k faktickému převzetí majetku státem, a tedy k „účinné konfiskaci“. Soud v této souvislosti poznamenal, že čtvrtý senát Ústavního soudu nerefletoval nově vzniklý vývoj judikatury, aniž by své důvody pro tento postup vysvětlil. Ustálená judikatura Soudu přitom vnitrostátním soudům ukládá povinnost uvést podrobnější odůvodnění, pokud se odchylují od předchozího rozhodnutí (*Naskov a ostatní proti Severní Makedonii*, č. 31620/15 a další, rozsudek ze dne 12. prosince 2023, § 74).

Soud dále poznamenal, že zákon o Ústavním soudu v § 23 zakotvuje mechanismus k zajištění jednotnosti rozhodovací praxe jednotlivých senátů Ústavního soudu – předložení věci plénu. Čtvrtý senát však tohoto mechanismu nevyužil, ačkoli si musel být vědom, že první a druhý senát od roku 2021 rozvíjely odlišnou judikaturu k souběhu konfiskací majetku podle Benešových dekretů a zákona o revizi první pozemkové reformy.

Tím, že čtvrtý senát Ústavního soudu přehlédl výše uvedený vývoj judikatury Ústavního soudu, který byl před jeho rozhodnutím ze dne 16. listopadu 2021 již ustálen a nadále se uplatňoval v obdobných restitučních věcech, a rozhodl, aniž by se s tímto novým směrem judikatury vypořádal, a současně nevyužil zákonem stanovený mechanismus pro takové případy, došlo k porušení zásady právní jistoty a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.